

012/DZ SOKNA

FYLKE: Buskerud

Kommune: Flå, Krødsherad, Ringerike og Sør-Aurdal

Nedbørfelt: 253 km²

Toppunkt: 1224 moh.

Utløpspunkt: ca 135 moh.

Marin grense: ca 200 moh.

Kraftpotensial: -

SP-kategori: -

Økonomiklasse: -

Naturgeogr. region: 33b

Vassdraget ligger mellom Krøderen og Sperillen med utløp i Tyrifjorden.

Området har kontinentalt klima. Årsnedbøren er i størrelsesorden 700-800 mm med mest nedbør i juli og august.

Skogsterreng dominerer i nedbørfeltet. Områder over tregrensen finnes i nord og nordøst.

Nautskardfjellet og Storrustefjell når begge opp i 1224 moh. Bukollen (1121 moh.) ligger sørøst i dette høyfjellspartiet og er en markert topp som danner skille mellom skogsområdene og fjellområdene.

Vassdraget består av to større grener som renner sammen i Strømsåttelva. Denne renner sørover og tar seinere navnet Sokna. Flere mellomstore vann ligger i den nordvestre grenen av vassdraget som har sine kilder i høyfjellsplatået innenfor Bukollen. Her ligger på rekke og rad Øvstevatn, Langvatnet, Buvatnet og Frisvatnet. Buvatnet er det største vannet i nedbørfeltet. Sandvatnet er den største innsjøen i den nordøstre grenen. Sognevatnet er en grunn innsjø omkranset av myrer noen kilometer ovenfor Sokna sentrum. Her slutter Lysåa seg til hovedvassdraget fra øst. Dette sidevassdraget drenerer et stort antall mindre ferskvannslokalteter som ligger både over og under tregrensen. Ved Sokna sentrum slutter Eidselva seg til og elva fortsetter gjennom jordbruksområder til den munner ut innerst i Tyrifjorden ved Ask.

Forskjellige gneiser er de viktigste bergartene i feltet. Løsmassedekket er sparsomt, bortsett fra områdene nedenfor Sokna sentrum.

Spredd bebyggelse finnes i sentrale deler av nedbørfeltet rundt Strømsåttbygda og nær samløp med Eidselva. Fra Sokna sentrum til utløp er det jordbruksområder. Nedbørfeltet har ellers et godt utbygd nett av skogsbilveier. Hyttebebyggelse er konsentrert rundt vannene i den vestlige delen av nedbørfeltet med desidert flest hytter rundt Langvatnet. Riksvei 7 og Bergensbanen følger vassdraget opp til tettstedet Sokna. Vassdraget har tidligere vært nytt til tømmerfløtning.

Naturfaglige verdier

Vassdraget strekker seg fra lavland til høyfjell og er typisk for skogsvassdrag på Øslandet hvor også lavereliggende deler inngår. Særlig de nedre deler, fra Sokna sentrum og til utløp er betydelig influert av menneskelig aktivitet. Vassdraget er mindre egnet som referansevassdrag. Vassdraget grenser i nord til Urula med Vassfaret som er vernet og i sør til Holleia. Naturfaglig vil disse områdene sammen med Sokna være representative for grensetraktene mellom Oppland og Buskerud.

Geofag

Berggrunnsgeologisk tilhører Soknas nedbørfelt Kongsberg-Bamble-formasjonen med forskjellige gneiser. Strøkretningen er nordvest-sørøst.

Feltet inneholder et relativt rikt utvalg av fluviale og kvartærgeologiske former. Nedstrøms Sokna sentrum er dalbunnen fylt opp av marine sedimenter. Karakteristisk for disse områdene er ravinlandskapet selv om vesentlige arealer er planert ut og dyrket. Deltaet i Tyrifjorden er geomorfologisk interessant. Lenger nord er elva kantet med glasifluviale sedimenter; terrasser og

eskere og mindre sidebekker har bygget grovkornete vifter ut i hovedelva.

*Stor verneverdi ****

Botanikk

Området er preget av fattig vegetasjon, et lavt artsantall og liten produksjon. Store topografiske variasjoner gjør imidlertid at vegetasjonssonene fra sørlig boreal til lavalpin sone forekommer innen feltet. Soknas geografiske plassering gjør området til et møtepunkt mellom ulike plantegeografiske elementer. Den sørvestvendte lia under Bukollen er spesielt verdifull med rik høgstaudevegetasjon. Den rike vegetasjonen langs Storgjувbekken representerer ei øy med rik vegetasjon i en ellers fattig barskog. Her forekommer flere arter som er sjeldne i regionen.

Flommarkene rundt Sognevatnet har en særpreget vegetasjon, som er betinget av naturlig vannføring i elva. Sokna er egnet som typevassdrag og områdene ovenfor Sokna sentrum også som referansevassdrag. Innen nedbørfeltet finnes to områder som er foreslått vernet i verneplan for barskog. Et område er også foreslått som myrreservat. Dette gjør feltet verdifullt til forskning og undervisning.

*Stor verneverdi ****

Landfauna

Nedbørfeltet har en fuglefauna som er typisk for barskogsområdene på Østlandet. De vanlige andeartene er påvist hekkende, og vadefuglfaunaen er mer artsrik enn man kan forvente. Ved Sognevatn er hele 23 våtmarksarter påvist. Dverglo, grønstilk og rødstilk er sjeldne hekkearter i regionen. Vassdraget har sin viktigste funksjon som hekkeområde, men ved Sognevatn samles også en del ender og vadere under vårtrekket.

Nedbørfeltet er viktig både som vinter- og helårsområde for elg. Rådyrbestanden er middels god og hjort opptrer som streifdyr. Bjørn observeres i nedbørfeltet nesten årvisst bl.a. i den kjente Bukollgrasinga. Det er observert streifdyr av oter i øvre del av vassdraget de senere år. Utløpsdeltaet i Tyrifjorden er fredet som våtmarksreservat under navnet Karlsrudtangen naturreservat.

*Meget stor verneverdi *****

Vannfauna

Soknas nedbørfelt er relativt rikt på ferskvannslokaliteter av forskjellig størrelse i høyderegionen 200-1000 m o.h. Elva mottar surt vann (pH 4,9) fra de nordligste delene av nedbørfeltet der berggrunnen består av tungt forvitrelig granitt. Stor variasjon i innsjøtyper resulterer i en forholdsvis variert bunndyr- og krepsdyrfauna. Ferskvannskreps finnes i vann under marin grense. Ørret, abbor, sik, røye og ørekyt er registrert i vassdraget, hvorav ørret og abbor dominerer i selve Sokna. Øvre del av vassdraget er forsuret, og flere ørretbestander er her gått tapt.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Ved Sognevatn er det kjent fangstboplasser fra steinalderen. Området var oppland for den rike bygda omkring Veien nær Tyrifjorden, hvor det har vært bosetning siden bronsealderen. Et stort jernaldergravfelt med spesielt rike gravfunn tyder på at et maktsenter var etablert her i eldre jernalder, og at det her foregikk handelsvirksomhet. Veien og Ask er kjent som høvdingseter i middelalderen. Bakgrunnen må ha vært kontroll over viktige ressurser og strategisk beliggenhet ved handelsveier. Her møtes veiene fra Valdres langs Ådalen og fra Hallingdal langs Soknedalen. Nær veimøtet ligger to bygdeborgere. Fra Lunder gikk en annen ferdselsvei gjennom Strømsåttbygda til Valdres. Funn av store jernbarredepoter ved Lunder viser at bygda var en del av et større handelssystem i jernalder/middelalder. En del av varene kan ha kommet fra distriktet rundt hvor flere jernvinneplasser og fangstgraver er kjent.

I området er det mye verdifull gammel bebyggelse knyttet til ulike sosiale miljøer, fra storgårder til tidligere husmannsplasser. Fra 1600-tallet ble skogsdrift viktig, med sagbruksdrift og tømmerfløting i Sokna. På 1700-tallet lå det sju privilegerte sager her. En rekke fløtingsminner finnes i området, bl.a. store tørrmurte forbygninger i sideelvene. Det er også mange vassdrevne anlegg og rester av slike, som møller og sager. Ca 1750-1800 var Soknedals jernverk i drift på Nedre Berg. Kullbrenning for jernverket ble i denne perioden et kjennetegn for soknedølene. Inntil slutten av 1800-tallet ble det drevet tjære- og bekbrenning i området. På 1600-1800-tallet ble metallforekomster på Holleia sporadisk utnyttet, bl.a. til kobberproduksjon. 1849-1922 ble det i perioder drevet nikkelproduksjon i stor stil. Ved stasjonen Sokna på Bergensbanen (1908) vokste det fram et lite tettsted. Området er rikt på kulturminner som kan gi kunnskap om utnytting av skogressurser fra forhistorisk tid til i dag. Det har et spesielt interessant kunnskapspotensiale som oppland for maktsentrene ved Tyrifjorden i jernalder og middelalder. Kulturminner og kulturlandskap har opplevelsesverdier og kunnskapsverdier i lokal og til dels regional sammenheng. Mange kulturminner har funksjonell tilknytning til vann.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftsjnteresser

Vassdraget er godt egnet til tradisjonelt friluftsliv, spesielt i de nordre områdene. De vanligste aktivitetene er fotturer, skiturer, bærplukking, bading, jakt og fiske. Området brukes først og fremst av lokalbefolkningen og hytteiere til dagsturer, helge- og ferieturer. Tilgjengeligheten er god og enkelte løyper er merket. Dagens bruk er stor.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

I tettstedet Sokna samt i flere andre grender har bosettingen utspring i tradisjonelt jord- og skogbruk. Husdyrholdet har fått liten plass generelt i kommunen, men i dette området er det et husdyrmiljø som det kan bygges videre på. På brukene som ikke har husdyrhold er det vanlig med annet arbeid enten i skogen eller i næringslivet for øvrig. Jordbruket nytter vassdraget til vanning. Skogbruket i området er meget viktig og må ivaretas ved planlegging og investeringer. Det ligger små reelle utviklingsmuligheter i landbruket utover opprettholdelse av dagens drift som grunnlag for bosetting og miljø.

*Stor verdi ****